

Европейски съд по правата на човека

Тома срещу Люксембург

(Thoma v. Luxemburg)

Жалба № 38432/97

Решение от 29 март 1999 г. на II отделение на Съда

(резюме)*

Чл. 10: свобода на словото

Границите на допустимата критика по отношение на държавните служители, действащи в това си качество, са по-широки отколкото за обикновения гражданин, както е и при политиците. Не може да се твърди обаче, че държавните служители съзнателно са се подложили на щателно наблюдение на всяка своя дума и действие в същата степен като политиците, и че по тази причина, когато става въпрос за критика на тяхното поведение, трябва да бъдат третирани наравно с последните.

Наказването на журналист за подпомагане разпространението на изявления, направени от друго лице, би попречило сериозно на участието на пресата в обсъждането на въпроси от обществен интерес и не би трябвало да се допуска, освен ако се налага по особено сериозни причини. Общо изискване към журналистите систематично и официално да се дистанцират от съдържанието на цитати, които могат да обидят или провокират някого или да засегнат неговата репутация, е несъвместимо с ролята на пресата да предоставя информация за актуални събития, мнения и идеи.

Фактите по делото

На 6 ноември 1991 г. ежедневникът *Tageblatt*, издаван на немски език в Люксембург, публикувал статия на журналиста Джоси Браун, озаглавена “Залесяването ... всичко отначало”, която коментирала различните методи, използвани при възстановяването на горските масиви в Люксембург, опустошени от разразилите се в началото на 1990 г. атмосферни бури. Статията открито говорела за финансови злоупотреби за милиони франкове и за ширещата се корупция сред длъжностните лица, като по-специално се казвало: “(...) Разбира се всички замесени ще отрекат, но заключението, което може да се направи след много разговори с хора от бранша, е това: по-добре е да засаждаш два или три пъти с растения от продавач, който дава щедър процент, отколкото веднъж с растения от фирма, която има куража да отказва да плаща рушвети (коментар на добре запознато със системата лице: “Аз зная само за един човек, който не е корумпиран”.) (...)”

Жалбоподателят г-н Марк Тома по това време работел като журналист в национална радиостанция и водел седмично предаване, посветено на природата и околната среда. В него той многократно повдигал въпроси, свързани с повторното

* Материалът е подготвен и предоставен от Фондация *Български адвокати за правата на човека*, като част от диск „Сборник материали по правата на човека”, издаден от НИП през 2007 г.

залесяване на опустошените от бурите през 1990 г. горски масиви, и заедно с други издания в Люксембург намеква за срив в системата. Повторното залесяване било избрано за тема и на предаването, излъчено на 6 ноември 1991 г., което жалбоподателят започнал с увода, че предишната седмица е говорил за “изкушението за служителите от Комисията по лесовъдство и води (Комисията) да извлекат лична полза, когато се появи възможност за това” и се е позовал на серия телефонни разговори, проведени с хора, разполагащи с информация по въпроса. По време на предаването жалбоподателят цитирал определени пасажки от статията на Джоси Браун, която охарактеризирал като “написана със силни изрази”, като между тях била и фразата “Аз зная само за едно лице, което не е корумпирано”. След това г-н Тома обяснил, че с написаното Джоси Браун мълчаливо се е позовал на разпоредби от Наказателния кодекс, отнасящи се до посредничеството, които забранявали на държавните служители да използват служебното си положение за извличане на лична облага. В предаването били интервюирани W. – инженер от Комисията и R. – частен собственик, които изразили становища по темата.

След предаването, в периода между ноември 1991 г. и февруари 1992 г., срещу жалбоподателя били предявени общо 63 иска за вреди от инженери-лесовъди и лесничей, които твърдели, че като е цитирал дословно обвиненията, съдържащи се в статията, г-н Тома е увредил репутацията им. Жалбоподателят поискал от съда да съедини исковете и да ги обяви за недопустими на основание, че той само е цитирал изявления, направени от лице, чиято самоличност е била ясно посочена. Той предложил да ангажира свидетелски показания, за да докаже, че проведеното от него разследване е разкрило извършването на множество нарушения във въпросната област. Предявил и насрещни искове за обезщетение.

На 14 юли 1993 г. районният съд постановил 63 решения с почти идентично съдържание, в които квалифицирал действията на жалбоподателя като непозволено увреждане, осъдил го да заплати минимално обезщетение по един люксембургски франк на всеки от ищците, както и разносните по делото, и отхвърлил насрещните му искове. Съдът приел, че всеки от ищците е установил с достатъчна сигурност, че коментарите на г-н Тома по време на предаването са били насочени срещу него. Той признал правото на жалбоподателя като журналист да разследва случая и да критикува според него несъвместими с правовия ред действия на лица, чиято дейност засяга общността, стига да не накърнява репутацията им и да действа добросъвестно. Приел обаче, че г-н Тома е нарушил задължението си за проверка на предоставяната информация в разумно възможната за журналист степен. Той трябвало, но не успял да докаже, че се е снабдил с достатъчно данни, за да може да възприеме твърдението на г-н Браун. Предложението му за ангажиране на свидетели било прекалено неопределено, а и съдът не можел да извършва пост фактум проверката, която журналистът следвало да направи предварително.

Жалбоподателят обжалвал всички решения пред апелативния съд с молба делата да бъдат съединени за общо разглеждане, като не подновил предложението си да ангажира свидетелски показания. Съдът произнесъл решение на 30 януари 1996 г. Той потвърдил постановеното от долната инстанция и допълнително посочил, че жалбоподателят не може да избегне отговорността поради факта, че е цитирал вече публикуваната статия на свой колега журналист, тъй като с това той възприемал твърденията в нея.

Г-н Тома обжалвал и това решение, но касационният съд отхвърлил оплакванията му, като в решението си пояснил, че разпоредбите относно деликтната отговорност уреждат възможността за обезщетяване на вредите и са приложими и в случаи, касаещи пресата, като, както във всяка друга сфера, при преценката дали е извършен деликт съдилищата вземат предвид особеностите на журналистическата професия.

Резюме на решението на Европейския съд

I. Твърдяното нарушение на чл. 10

32. Жалбоподателят смята, че постановеното срещу него решение съставлява неоправдана намеса при упражняването на правото му на свобода на словото в нарушение на чл. 10 от Конвенцията.

A. Становища на страните

1) На жалбоподателя

33-37. Жалбоподателят твърди, че дори и само осъждането да заплати символично обезщетение би представлявало намеса в свободата му на словото, но в случая наличието на такава намеса било несъмнено, като се има предвид, че е бил осъден да заплати и разноските на противната страна. Намесата не била предвидена от закона, тъй като уредбата на непозволеното увреждане в люксембургското законодателство не отговаряла на критерия за предвидимост по смисъла на чл. 10. Той посочва като приложим в случая Закона за пресата от 1869 г., който според него, като специален закон, дерогирал общите правила. На второ място поддържа, че намесата не е преследвала законна цел, тъй като той лично не бил правил обидни изказвания, а просто цитирал статията на Джоси Браун. Като се позовава на постановеното от Европейския съд по делото [Йерсилд с/у Дания](#)¹ (решение от 23 септември 1994 г., А.298), жалбоподателят накрая допълва, че намесата не е била необходима в едно демократично общество и служителите на Комисията не са имали право на специалната защита, дадена по делото [Яновски с/у Полша](#)² (решение от 21 януари 1999 г., ECHR 1999-I).

2) На правителството

Според правителството, правото на свобода на словото на жалбоподателя не е засегнато от постановеното решение, тъй като той бил осъден да заплати минимално обезщетение и съответно не бил претърпял имуществени вреди. Във всеки случай обаче, намесата била в съответствие с изискванията на чл. 10, т. 2 от Конвенцията.

B. Преценката на Съда

a) Основни принципи

¹ Jersild v. Denmark

² Janowski v. Poland

43-46. Съдът припомня установените в практиката му основни принципи относно фундаменталното значение на свободата на словото (виж решението по делото [Лингенс с/у Австрия](#)³ от 8 юли 1986 г., А.103, стр. 26, § 41); условията, при които са допустими изключения (виж решението по делото [Обзървър и Гардиън с/у Обединеното кралство](#)⁴ от 26 ноември 1991 г., А.216, стр. 30, § 59) и приложимостта на свободата на словото към информация и идеи, които засягат, шокират или смущават (виж решенията по делата [Хендисайд с/у Обединеното кралство](#)⁵ от 7 декември 1976 г., А.24, стр. 23, § 49, и [Йерсилд срещу Дания](#), цитирано по-горе, стр. 26, § 37). Припомня, също така, специфичните правила, приложими към свободата на словото на пресата (виж решенията по делата [Де Хайс и Гайселс с/у Белгия](#)⁶ от 24 февруари 1997 г., *Reports* 1997- I, стр. 233-34, § 37; [Торгейр Торгейрсон с/у Исландия](#)⁷ от 25 юни 1992 г., А.239, стр. 27, § 63; [Бладет Тромсо и Стенсаас с/у Норвегия](#)⁸ от 20 май 1999 г., ECHR 1999-III, § 62; [Обершлик с/у Австрия \(№ 1\)](#)⁹ от 23 май 1991 г., А.204, стр. 25, § 57; и [Прагер и Обершлик с/у Австрия](#)¹⁰ от 26 април 1995 г., А.313, стр. 19, § 38).

“47. Границите на допустимата критика по отношение на държавните служители, действащи в това си качество, са по-широки отколкото за обикновения гражданин, както е и при политиците. Не може да се твърди обаче, че държавните служители съзнателно са се подложили на щателно наблюдение на всяка своя дума и действие в еднаква степен с политиците и че по тази причина, когато става въпрос за критика на тяхното поведение, трябва да бъдат третирани наравно с последните (виж по-специално решенията по делата [Обершлик с/у Австрия \(№ 2\)](#)¹¹ от 1 юли 1997 г., *Reports* 1997- IV, стр. 1275, § 29; и [Яновски с/у Полша](#), цитирано по-горе, § 33).”

48. Съдът отбелязва и принципите, приложими при изследването на “необходимостта” от намеса в свободата на словото (виж *mutatis mutandis* решенията по делата [Гудуин с/у Обединеното кралство](#)¹² от 27 март 1996 г., *Reports* 1996-II, стр. 500-01, § 40; и [Уорм с/у Австрия](#)¹³ от 29 август 1997 г., *Reports* 1997-V, стр. 1551, § 47). Той припомня, че неговата задача е да разгледа оспорваната намеса в светлината на случая като цяло и да прецени дали причините, изтъкнати от националните власти, са релевантни и достатъчни (виж например решението по делото [Фресо и Роар с/у Франция](#)¹⁴ от 21 януари 1999 г., ECHR 1999-I, § 45).

б) Приложение на горните принципи към настоящия случай

50. Съдът припомня, че жалбоподателят е бил осъден задето не е изпълнил задължението си да предостави на обществото достоверна информация. Той е цитирал статия на негов колега журналист, в която се казвало, че според

³ Lingsens v. Austria

⁴ Observer and Guardian v. the United Kingdom

⁵ Handyside v. the United Kingdom

⁶ De Haes and Gijssels v. Belgium

⁷ Thorgerir Thorgerirson v. Iceland

⁸ Bladet Tromsø and Stensaas v. Norway

⁹ Oberschlick v. Austria (No. 1)

¹⁰ Prager and Oberschlick v. Austria

¹¹ Oberschlick v. Austria (No. 2)

¹² Goodwin v. the United Kingdom

¹³ Worm v. Austria

¹⁴ Fressoz and Roire v. France

журналистически източник, който познавал горската индустрия добре, всички с изключение на един от членовете на Комисията по лесовъдство и води са корумпирани. Апелативният съд е обосновал отговорността на жалбоподателя с факта, че той не се е дистанцирал от тези твърдения и следователно ги е възприел, без обаче да установи тяхната основателност.

“51-52. Съдът счита, че оспорваното съдебно решение срещу жалбоподателя несъмнено представлява “намеса” в упражняването на правото му на свобода на словото (виж решението по делото *Леидьо и Изорни с/у Франция*¹⁵ от 23 септември 1998 г., *Reports* 1998-VII, стр. 2880, § 39). Въпросът е дали тази намеса е оправдана от гледна точка на т. 2 на чл. 10. Следователно трябва да се провери дали тя е “предвидена от закона”, дали преследва законна цел и дали е “необходима в едно демократично общество” за постигането на тази цел (виж цитираното по-горе решение *Лингенс с/у Австрия*, стр. 24-25, §§ 34-37).”

53. При проверката дали намесата е била предвидена от закона Съдът спира вниманието си на принципите, установени в законодателството на Люксембург относно деликтната отговорност, и отбелязва, че в практиката си вътрешните съдилища са прилагали тези принципи и в случаите, в които делинквентът е журналист. Той припомня също чл. 18 от Закона за пресата от 1869 г., който изключва възможността като оправдание или извинение да бъде използван фактът, че даден материал е само възпроизвеждане на друг вече публикуван във Великото херцогство или в чужбина материал. “Съдът следователно счита, че жалбоподателят е бил в състояние да предвиди в разумна степен, при необходимост и след подходящ съвет, че направените в предаването коментари не го освобождават от отговорност, и съответно намесата може да се разглежда като предвидена от закона (виж решението по делото *Сънди таймс с/у Обединеното кралство (№ 1)*¹⁶ от 26 април 1979 г., А.30).”

54. Съдът приема още, че основанията, изтъкнати от съдилищата в Люксембург, са били в съответствие със законната цел да се защитят правата и репутацията на инженерите-лесовъди и горската охрана и презумпцията за невиновност, която е действала в тяхна полза. Следователно намесата е била насочена към постигането на една от целите, изброени в чл. 10, т. 2 от Конвенцията, а именно да се защитят “репутацията и правата на другите”.

55. Сега Съдът трябва да установи дали оспорваната намеса е била “необходима в едно демократично общество” за постигането на тази цел и по тази причина ще изследва дали тя е отговаряла на належаща обществена нужда, дали е била пропорционална на преследваната цел и дали основанията, изтъкнати от националните власти за да я оправдаят, са релевантни и достатъчни.

56-57. В началото той отбелязва, че размерът на държавата представлява специфична особеност в настоящия случай. Въпреки че жалбоподателят в коментарите си не е споменал имената на замесените, слушателите лесно са могли да идентифицират инженерите и пазачите поради ограничения брой служители на Комисията по лесовъдство и води в Люксембург.

Съдът намира, че някои от обвиненията, отправени от жалбоподателя в предаването от 6 ноември 1991 г., са били сериозни. Той припомня, че освен цитирането на статията на Джоси Браун, г-н Тома е насочил вниманието на слушателите към “изкушението за служителите от Комисията да извлекат лична полза, когато се появи възможност за това”. Той е споменал и извършването на сериозно нарушение, каквото е “посредничеството” в търговията с частни гори от

¹⁵ *Lehideux and Isorni v. France*

¹⁶ *Sunday Times v. the United Kingdom*

страна на държавни служители, които в същото време се уповават на доверието на обществото, за да могат да изпълняват служебните си задължения (виж цитираното по-горе решение *Яновски с/у Полша*, § 33).

“58. Съдът трябва да отбележи обаче, че обсъжданата в предаването тема е била широко дискутирана от медиите в Люксембург и е засягала проблем от обществен интерес – област, в която ограниченията на свободата на словото трябва да се тълкуват стриктно. Съобразно с това Съдът трябва да действа внимателно, когато, както в настоящия случай, предприетите от националните власти мерки и наложените наказания са от такова естество, че да възпрат пресата от участието ѝ в дискусии по въпроси от обществен интерес (виж цитираното по-горе решение по делото *Йерсилд с/у Дания*, стр. 25-26, § 35).”

59-61. Основният въпрос е дали националните власти са упражнили коректно дискреционните си правомощия, когато са постановили решението срещу жалбоподателя за нарушение на задължението да предостави на обществото добросъвестна информация.”

В тази връзка Съдът не смята за неразумно становището на правителството, че като се имат предвид коментарите, които е правил по време на предаването, жалбоподателят поне отчасти се е съгласил със съдържанието на използваните цитати. Обаче, за да прецени дали необходимостта от ограниченията на свободата на словото е била убедително доказана, Съдът трябва да изследва въпроса главно от гледна точка на аргументите, възприети от вътрешните съдилища. Той отбелязва, че апелативният съд е обсъдил единствено факта, че жалбоподателят е цитирал свой колега журналист и само на тази основа е постановил, че г-н Тома се бил съгласил с твърденията, съдържащи се в цитирания текст, доколкото е пропуснал да се дистанцира изрично от тях.

62. Съдът подчертава, че “наказването на журналист за подпомагане разпространението на изявления, направени от друго лице (...) би попретило сериозно на участието на пресата в обсъждането на въпроси от обществен интерес и не би трябвало да се допуска, освен ако се налага по особено сериозни причини” (виж цитираното по-горе решение *Йерсилд с/у Дания*, стр. 25-26, § 35).

63. Той припомня, че в решението си апелативният съд първо е разгледал съдържанието на спорните цитати и е приел, че приписвайки фразата “Аз зная само за едно лице, което не е корумпирано” на някой, който познавал бранша добре, т.е. някой, който е запознат с него и на когото може да се разчита, че няма да предостави невярна информация, статията на Джоси Браун е внушавала на обществото, че освен въпросното лице, всички други служители на Комисията са корумпирани. По-нататък апелативният съд е постановил, че жалбоподателят не може да се освободи от отговорност като заяви, че просто е цитирал написаното от Джоси Браун, и е обяснил, че това би било възможно само при положение, че се е дистанцирал официално от статията и нейното съдържание. Накрая съдът е отбелязал, че тъй като г-н Тома без резерви е цитирал пасаж, съдържащ твърдения, чиято достоверност не е установил, в действията му “не е липсвала злонамереност”.

“64. Съдът счита, че гореизложеното не може, в обстоятелствата на конкретния случай, да се приеме като “особено сериозни основания”, които са в състояние да оправдаят налагането на наказание на журналиста. Общо изискване към журналистите систематично и официално да се дистанцират от съдържанието на цитати, които могат да обидят или провокират някого или да засегнат неговата репутация, не е съвместимо с ролята на пресата да предоставя информация за актуални събития, мнения и идеи. В настоящия случай резюмето

на програмата показва, че жалбоподателят е взел предпазни мерки, като е заявил, че цитира свой колега журналист, обявил е неговото име и е определил статията като “написана със силни изрази”. Освен това той е попитал трето лице, частен собственик на горски местности, дали мисли, че написаното от Джоси Браун е истина.”

65-66. В светлината на гореизложеното, основанията, изтъкнати за да се обоснове отговорността на жалбоподателя, не са достатъчни, за да убедят Съда, че намесата в упражняването на правото му на свобода на словото е била “необходима в едно демократично общество”. По-специално, използваните средства са били непропорционални на преследваната законна цел. Следователно, налице е нарушение на чл. 10 от Конвенцията¹⁷.

Съдът уважава частично искането на жалбоподателя за обезщетение за претърпени имуществени вреди и разноси и му присъжда сумата 741 440 люксембургски франка по първото искане и 600 000 люксембургски франка по второто. Приема също, че констатирането на нарушение на чл. 10 представлява само по себе си достатъчна компенсация за безпокойството, причинено на г-н Тома от решенията на вътрешните съдилища.

¹⁷ Решението е единодушно.